

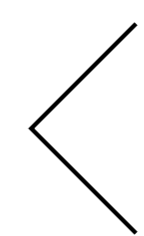
ארתור גטי/Imaget

מחאה

מאת: רינה בן-עמי

שקטה

קהילת בני ישראל היא קהילה יהודית שחיה במערב הודו מימי בית ראשון ושמרה על עיקרי המסורת של העם העברי. בשנת 1951, כמה שנים לאחר שעלו בני הקהילה ארצה, הם קיימו מחאה בלתי אלימה בהשראת המנהיג שאותו העריצו, מוהנדס קרמצ'נד גנדהי. הוא הטיף לאחיזה מוצקה באמת ולנאמנות מלאה של האדם לצו מצפונו בדרך של הקרבה עצמית וללא שימוש באלימות

חזית ופנים בית הכנסת היהודי בקוצ'ין, הודו

צודקים בדרך לא אלימה. למרות זאת, הוא לא הצליח להביא לשלום בין ההינדים למוסלמים, ובסופו של דבר, בשנת 1948 נרצח בשל דעותיו הפוליטיות. יש הטוענים כי אחת מהסיבות לכך שגנדהי שימש מקור השראה לאנשים כה רבים בהודו וברחבי העולם הייתה תורתו - הסאטיאגראה (Satyagraha). במקומות שונים בעולם היא תורגמה לצורות שונות: "מאבק לא אליים", "התנגדות פסיבית", "מחאה שקטה", "אי ציות אזרחי" ובסנסקריט - "אחיזה מוצקה באמת". במשך שנות שהותו בדרום אפריקה, גנדהי פיתח שיטה זו להשגת זכויות באמצעות הקרבה עצמית. אפשר להניח שהפער בין משמעות המילה בסנסקריט לתרגומים האחרים הוא רק דוגמה אחת לפערים בין תפיסות העולם המערביות למזרחיות, ואולי לתפיסת העולם בהודו בפרט. השנה מציינים בכל העולם 150 שנה להולדתו של גנדהי, המוכר יותר בתואר שקיבל - "מהטמה גנדי" ("Mahatma" - "הנפש הגדולה"). 70 שנה לאחר עזיבתו את העולם, דמותו עדיין נותרה מופת והשראה לרבים בהודו ובעולם בכלל.

בשבתם לאורך זמן עד שקיבלו את מבוקשם? הרי אין ספק שקהילת בני ישראל לא הייתה הקהילה היחידה שעלתה ארצה וחוותה קושי ומצוקה באותה תקופה. "בקרבת קהילת בני ישראל היו מעריצים גדולים של **מהטמה גנדי**, בשמו המלא **מוהנדס קרמצ'נד גנדהי**, שאימצו את "אדם אינו יכול לקבוע באופן מוחלט כי עניין מסוים הוא טוב או רע. כל שבאפשרותו לטעון הוא כי לפי תפיסת עולמו הנוכחית, דבר מסוים הוא טוב או רע. ואם מעשה מסוים רע הוא לפי תפיסת עולמך - אסור לך לעשותו ועליך לשאת בתוצאות הסירוב" (מתוך "שלטון עצמי", מ.ק. גנדהי) משנתו, מסבירה שזור. "מנהיגי הקהילה ביקשו לשמש דוגמה אישית לאותה סובלנות שרצו שתופגן כלפיהם". "היה השינוי שאתה רוצה לראות בעולם", אמר גנדהי, שנבחר לשמש כמנהיג ההודים בתחילת המאה ה-20. בהנהגתו שיחברה עצמה הודו מהשלטון הבריטי ארוך השנים וקיבלה את עצמאותה. גנדהי הטיף, אך בעיקר היה דוגמה בחייו לדרך חיים של הסתפקות במועט והתנגדות לחוקים בלתי

קשים ובעיקר ביחס גרוע, הם חוו מצוקה קשה. בשל כך, ביקשו מנהיגי הקהילה, בראשותו של **אייזק דיוקור**, שיחזירו אותם בחזרה אל הודו. **דוגמה ומופת** חברי קהילת בני ישראל בחרו לנקוט גישה בלתי אלימה - הם כתבו מכתב על מצוקתם והמתינו לתגובה. משזו לא הגיעה, הם עמדו בשתיקה אל מול בנייני הסוכנות היהודית ושוב המתינו. כשהמחאה הזאת גם לא העלתה תוצאות, הם פתחו בשביתת רעב. אחרי כחצי שנה, שבמהלכה הופעל על הקהילה כל לחץ אפשרי, 115 מבני הקהילה חזרו להודו במטוס שמימנה הסוכנות היהודית. בימינו, כשהאלימות על צורותיה השונות מגויסת על ידי מובילי קהילות, עמים ומדינות, צירוף המילים "מחאה בלתי אלימה" יכול להישמע כחיבור לא הגיוני או כרעיון רחוק, בלתי מובן ובוודאי בלתי אפשרי ליישום. מה הביא את מנהיגי קהילת בני ישראל, מתוך תחושות מצוקה ואי-צדק, לבחור דווקא בדרך שבחרו, וכיצד הצליחו להתמיד

של הממסד הדתי, שהעלה ספק באשר ליהדותם. חשדנות זו התחדדה בתקופת הקמת המדינה, עד כדי כך שבני הקהילה כונו "ממזרים" רק בגלל שבעיני רבנים מסוימים הם נתפסו כמי שלא שומרים מספיק על ההלכה. "אף אחד לא הביא בחשבון שהתרבות היהודית שממנה הגיעו שונה מאוד מהתרבות שהייתה מוכרת ליהודי אשכנז או ליהודי ספרד", מדגישה שזור. "מי שהגיע מהודו ספג מיום לידתו, דרך החינוך והסביבה, מסורת יהודית שונה מאוד וגם פילוסופיית חיים מסוימת. זה אומר, בין היתר, לחיות בסובלנות - להבין שהשמים והאדמה נבראו עבור כל בני האדם, ושאר שדממה לנו שאנחנו שונים זה מזה, כולנו הולכים לאלוהים, רק עושים זאת בדרכים שונות". ואכן, הדרכים והתפיסות השונות של בני הקהילה קיבלו לא פעם פרשנות מוטעית. כך קרה גם כשהם ביטאו את מחאתם על העוול שנעשה להם באופן שבו קלטו אותם בארץ. לתחושתם של בני הקהילה, טרם עלייתם לארץ הבטיחו להם הבטחות שווא. בפועל, כשהם עלו לארץ ופגשו בתנאים פיזיים

את גופות הנספים ועמדו לשרוף אותן כפי שמקובל אצלם. "ואולם, שבע נשים ושבעה גברים פקחו את עיניהם וביקשו מהברמנים לכבות את האש ולאפשר להם לקבור את המתים בהתאם למסורת הנהוגה בארץ הצפונית הרחוקה אילנה שזור: "מי שהגיע מהודו ספג מיום לידתו, דרך החינוך והסביבה, מסורת יהודית שונה מאוד וגם פילוסופיית חיים מסוימת. זה אומר, בין היתר, לחיות בסובלנות. בקרב קהילת בני ישראל היו מעריצים גדולים של גנדהי, שאימצו את משנתו. סובלנות שרצו שתופגן כלפיהם" שממנה הם באו. בקשתם כובדה ואף הוקצו להם חלקות קבר שמצויות עד היום באותו חוף. אלה הם האבות והאימהות המייסדים של קהילת בני ישראל, ששמרו על המסורת היהודית בדקות ובאהבה והעבירו אותה מדור לדור". השנים חלפו, ובשנות ה-40 של המאה הקודמת החלו בני הקהילה לעלות לארץ ישראל, אך דווקא כאן הם פגשו בחשדנות

יום שישי בבוקר. היום האחרון של נובמבר 2018, פינת הרחובות ליליבלום ונחלת בנימין בתל אביב. קבוצת אנשים מגוונת נפגשת לצורך סיור לימודי וציון 67 שנים למחאה השקטה של קהילת בני ישראל, שהתקיימה בתל אביב בשנת 1951. **מדור לדור** קהילת בני ישראל היא קהילה יהודית שהתקיימה במערב הודו. על פי המסורת, היא התנתקה מעם ישראל בתקופת בית ראשון, אך שמרה במשך שנים ארוכות על עיקרי המצוות והעבירה את המסורת היהודית בעל פה מדור לדור. "על פי האגדה, לפני כ-2,200 שנה, אי שם באוקיינוס ההודי, ניפצה סופת מונסון כמה ספינות עץ עמוסות נוסעים שהפליגו מול חוף קונקאן שבהודו", מספרת **אילנה שזור**, מספרת סיפורים ומחברת הספר "אימא הודו אבא ישראל" - אסופת סיפורים על חייהן של עשרות נשים מקהילות בני ישראל וקוצ'ין. "למחרת היום הגיעו לחוף ברהמינים, בני קסטת הכוהנים בהודו, מצאו

צילום: Getty Images

הקרבה עצמית

מהי אותה שיטה של גנדהי ל"אחיזה מוצקה באמת" ומה אנחנו יכולים ללמוד ממנה על עצמנו ועל חיינו היום? כשאנו עוברים על דפי ההיסטוריה, מה אנחנו לומדים? שהיו אינספור מלחמות, מריבות ותככים. גנדהי טען כי אכן אלה הם הדברים שבדרך כלל מתועדים בדפי ההיסטוריה, אך למעשה הם רק הפרעה לדרך הטבע, שהיא הפעילות הרציפה של כוחות האהבה, הנשמה והרחמים. האחיזה המוצקה באמת - הסאטיאגראהא, לעומת זאת, היא גישה טבעית המתבססת על הקרבה עצמית. היא מתארת מצב שבו אדם מסרב לעשות מעשה המנוגד לצו המצפון שלו, אך במקום להשתמש בהתקוממות אלימה, הוא פועל להשגתן של מה שהוא תופס כזכויות הטבעיות שלו בדרך של הקרבה עצמית.

"אדם אינו יכול לקבוע באופן מוחלט כי עניין מסוים הוא טוב או רע. כל שבאפשרותו לטעון הוא כי לפי תפיסת עולמו הנוכחית, דבר מסוים הוא טוב או רע. ואם מעשה מסוים רע הוא לפי תפיסת עולמך - אסור לך לעשותו ועליך לשאת בתוצאות הסירוב" (מתוך "שלטון עצמי", מ.ק. גנדהי, עמ' 108). כלומר, המפתח לאחיזה באמת - כפי שהיא נתפסת על ידי האדם עצמו - הוא הקרבה עצמית. בעידן של כפר גלובלי, בעת שבה מיליוני

בודקים היכן היא נמצאת על הסקאלה? האם אנחנו מתמסרים אליה ומוכנים לקחת אחריות מלאה ואף לשלם את המחיר? בתקופה שבה נדמה שאנו מנותבים "ללכת עם העדר" בתלם אחד, מעניין וחשוב יהיה להרהר בפעמים שבהן אנו עושים דברים שאינם מתאימים לתפיסת עולמנו רק בשביל להתאים, להשתייך או חלילה לא ליצור מצב של קונפליקט חיצוני (כי את הפנימי, כמוכן, אפשר להסתיר). ומה בנוגע לפעמים שבהן אנחנו בודקים את התפיסה שלנו בהשוואה לאחרים? מיהם אותם אחרים שבהשוואה אליהם אנו מודדים את עצמנו? זוהי שאלה מטרידה, בעיקר לנוכח העובדה שאנו חיים בתקופה שבה קיצוניות גורפת רייטינג. ומה קורה כשאנו טועים? האם אנחנו מצפים שאחרים ישלמו את המחיר על טעויותינו או מוכנים לקחת עליהן אחריות מלאה?

בלי חוקים

יהיו מי שיאמרו - אם כל אחד יעשה מה שהוא חושב, נחווה כאן כאוס. החוקים נועדו לשמור על הסדר ועלינו. גנדהי האמין כי ההנחה שעלינו לציית לכל חוק, טוב או רע, היא אמונה תפלה מודרנית, וטען כי בעבר בני אדם התעלמו מחוקים שלא היו טובים בעיניהם ואף קיבלו על עצמם את העונשים. יתרה מכך, לתפיסתו, צייתנות לחוקים המנוגדים לצו המצפון סותרת את הרוח האנושית ומשמעותה עבדות.

"אדם אשר רוח אנוש ממשית מפעמת בקרבן, אשר ירא רק את האל, לא יפחד מאיש מלבדו. חוקים מעשה ידי אדם אינם מחייבים אותו בהכרח. שימו לב שגם הממשלה אינה מצפה מאיתנו לצייתנות שכזאת; אין היא אומרת לנו: 'עליכם לעשות כך וכך, אלא אומרת: 'אם לא תעשו כך וכך - תיענשו. משום ששקענו כל כך נמוך, משום שכה רחקנו מעצמנו, נדמה לנו כי הציות העיוור הוא בעל ערך מוסרי ודתי. אם יבינו בני האדם, ולו לרגע אחד, כי צייתנות עיוורת לחוקים רעים נוגדת את רוח האדם - תהיה רודנותם של אחרים מהם והלאה. זה המפתח לשלטון עצמי" (מתוך "שלטון עצמי", מ.ק. גנדהי)

אנשים נוהים אחר מותגים וטרנדים המשתנים חדשות לבקרים, שאלת האמת מהדהדת אולי יותר מכול. האם אנחנו יודעים לזהות מהי האמת שלנו או נסחפים אחר דעות ומוסכמות מבלי לברר לעצמנו אם הם הולמות את מה שאנחנו מאמינים בו ומרגישים שהוא טוב, נכון וצודק? וגם אם יש בנו איזו תפיסה של אמת, האם אנו מבטאים אותה או משווים אותה לזו של אחרים,

מלמדת אותנו שכל התפתחות בעבר התאפשרה בעקבות אי הסכמה, קריאת תיגר או מרד של יחיד או יותר במצב או בתפיסה קודמים. מכאן, אפשר לומר כי כל שמירה על חוקים ללא מחשבה מעמיקה, גם אם היא דרך הרוב באותו זמן, משמעותה סטגנציה או אי התפתחות. מה זה אומר לגבי האופן שבו אנו חיים? מעניין יהיה לבדוק על פי אילו "חוקים פנימיים" אנו חיים; אם הורגלנו או התרגלנו למחשבות ולאמונות שלנו, שאותן הפכנו למסגרות חיינו. ואולי בכלל אותם חוקים עתיקים הם היום לא יותר ממסך או משוכה הכולאים את רוחנו ומונעים מאיתנו לבטא את המיטב הקיים בתוכנו.

כוח הנשמה

אכן, הסאטיאגראהא אינה מחייבת ציות לחוקים מעשה ידי אדם, ואנו כבר יודעים שאלה יכולים להשתנות עם השנים. הסאטיאגראהא דוגלת בנאמנות מלאה של האדם לצו מצפוני, אך אינה מתירה את השימוש בכוח. שכן, אין כאן כוונה לכפות בכוח על אחר את מה שאנו מעוניינים בו ומאמינים בו, בדיוק כפי שלא היינו רוצים שהאחר יכפה עלינו את מה שהוא מעוניין בו ומאמין בו.

זוהי בחירה שאינה מובנת מאליה אם מתבוננים באירועי ההיסטוריה השונים. הם מלמדים אותנו ש"לעולם ישתמשו המלכים בכלי נשקם - זהו הרגלם". אז אמנם תפקידם ההיסטורי של המלכים הוא לחלק פקודות, אך כל מי שמצופה מהם למלא את הפקודות לא רק שהם הרוב בעולם, והם אולי לא יודעים זאת, הם גם אינם זקוקים לכלי נשק אם הם ילמדו לעשות שימוש בכוח הנשמה ולא בכוח הזרוע. "במקום שבו כוח הזרוע נלמד, שם גם המלך וגם העם הולכים ומאבדים את שפיותם. אך במקום שבו הנתינים לומדים את השימוש בכוח הנשמה, אין הם מוטרים מפקודות לא צודקות, ושם עריצות המלך אינה מרחיקה מעבר לטווח חרבו" (מתוך "שלטון עצמי", עמ' 111).

לפיכך, הלוחם האמיתי הוא לא זה המיומן בהפעלתם של כלי נשק, וגם לא זה העושה בהם שימוש כדי ליטול את חייהם של אחרים. לוחם אמיתי הוא מי שמפעיל את כוח הנשמה ומתרגל שליטה פנימית בנפש ובחשיבה, תרגול הקשה לאינספור מביצועה

של פעולה חיצונית שנועדה לשלוט על אחרים.

כמה כוח ועוצמה יש בנשמה, גם אם המתרגל כחוש וחלש גוף. אין ספק שתפיסה זו תגרום ללא מעט אנשים להרים גבה, כי בעולם שבו מוענקת משמעות גדולה לכל מה שחיצוני ולא פעם כוחניות היא

"במקום שבו כוח הזרוע נלמד, שם גם המלך וגם העם הולכים ומאבדים את שפיותם. אך במקום שבו הנתינים לומדים את השימוש בכוח הנשמה, אין הם מוטרים מפקודות לא צודקות, ושם עריצות המלך אינה מרחיקה מעבר לטווח חרבו" (מתוך "שלטון עצמי", מ.ק. גנדהי)

שם המשחק, אף אחד לא רוצה להיות "פראייר". ואולם, אם השימוש בכוח אינו הולם את החוקים הפנימיים שבאדם, אולי

הוא פראייר גדול אף יותר, כי הוא אינו נאמן לעצמו.

אל פחד

כמה אומץ נדרש כדי לבקש את האמת ולהכיר בה, בעיקר אם היא אינה עולה בקנה אחד עם המציאות החיצונית, בעיקר אם היא שונה ממה שנהוג או מקובל. ולאחר מכן, כמה אומץ נדרש כדי להקשיב לאותו קול פנימי וללכת אחרי הלב. כמה אומץ נדרש כדי להפר חוק שאנו מרגישים שאינו נכון או אינו מתאים.

גנדהי האמין שאדם חייב לטפח חוסר פחד שלם בכל מצב ובכל תחומי החיים, מכיוון שמי שנשלט בידי יצריו החייתיים אינו מסוגל לעשות מאמצים ראויים כדי לאחוז באמת ולחיות לאורה. חוסר הפחד נדרש מכיוון שהאחיזה המוחלטת באמת היא עיקרון

שיש לדבוק בו בכל מחיר, ואין הוא יכול להתקיים במחותר.

האחיזה המוחלטת באמת דורשת מאיתנו הכרה. היא מאלצת אותנו לשאול שאלות ולהטיל ספקות, ובעיקר להתמסר למשמעות של אותה אמת, למה שהיא מבקשת מאיתנו. קשה? כן, לעתים עד מאוד, אך זה לא מה שצריך לרפות את ידינו. קשה יותר לחיות אמת של אחרים, חיים של אחרים. מפחיד? כן, כי לא כך הרגילו אותנו לחשוב ולפעול. ואולם, אפשר לזכור שעם כל קושי שבה אל פתחנו, מוענקת לנו גם היכולת לעמוד בו. הרי "במקום ששורר בו חוסר פחד - האמת מופיעה מיד ובאופן טבעי" (מ.ק. גנדהי).

רשימה ביבליוגרפית

- "אימא הודו, אבא ישראל", אילנה שזר.
- "שלטון עצמי, מבוא למשנתו של מהטמה גנדהי", מ.ק. גנדהי. תרגום מהינדית: נועם שרון; עריכה מדעית: ד"ר שמעון לב.